

УДК 159.923.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2021.8.16>

РОЗБІЖНОСТІ В ПОКАЗНИКАХ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ МІЖ ГРУПАМИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Маргарита Півень

*Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
вул. Чкалова 17, м. Харків, Україна, 61070
e-mail: m.piven@khai.edu*

Юлія Свинаренко

*Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
вул. Чкалова 17, м. Харків, Україна, 61070
e-mail: y.svinarenko@khai.edu*

Стаття викладає аналіз результатів дослідження розбіжностей у показниках ціннісно-сміслової сфери особистості між групами здобувачів вищої освіти технічного закладу вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості в цифровому середовищі. Представлений опис вибірки дослідження, яке проводилось на базі Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», в якому взяли участь 108 здобувачів вищої освіти віком від 19 до 21 років. Показано, що із цієї вибірки було створено дві дослідницькі групи – першу групу склали 30 осіб із високим рівнем емоційної зрілості, другу групу склали 30 осіб із низьким рівнем емоційної зрілості. Представлені методики, які були використані для емпіричного дослідження: методика діагностики емоційної зрілості особистості (О.С. Кочарян, М.А. Півень), «Тест смисложиттєвих орієнтацій» за Д.О. Леонтьєвим, опитувальник «Смислові базові установки» в адаптації А.Д. Ішкова й Н.Г. Милорадової та морфологічний тест життєвих цінностей В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушиної. Виявлено розбіжності в смисложиттєвих орієнтаціях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі показники, як цілі, процес, результат, локус контролю Я, локус контролю Життя. Установлено розбіжності в базових життєвих цінностях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. У групі досліджуваних із високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі цінності й життєві сфери, як професійне життя, освіта, суспільна активність, захоплення, фізична активність, саморозвиток, креативність, власний престиж, матеріальне становище, досягнення. Визначено розбіжності в смислових базових установках особистості між групами. У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі смислові базові установки, як вербальна залежність, відповідальність за інших, відповідальність за себе.

Ключові слова: емоційна зрілість, особистість, ціннісно-сміслова сфера, розбіжності.

Вступ. Ціннісно-сміслова сфера особистості як психічне явище найактивніше розвивається в юнацькому віці й проявляється в здатності визначати життєві цілі, усвідомлювати сенс власного життя, визначати професійний шлях, бути суб'єктом власної життєдіяльності. Від того, наскільки розвинута ціннісно-сміслова сфера, залежить майбутнє особистості, оскільки ця сфера визначає її психічну й фізичну активність і спрямо-

ваність. На такому етапі вікового розвитку відбувається не тільки розширення діапазону цінностей і смислів, а і їх усвідомлення, ієрархізація та структурування. Оскільки зараз, у XXI сторіччі, особистість автоматично включена в глобальні процеси цифровізації, які супроводжуються зміною взаємодії людини з навколишнім середовищем, зміною міжособистісних відносин і зміною внутрішнього світу, ймовірно відбувається трансформація ціннісно-смыслової сфери особистості. Також юнацький вік – це період завершення формування емоційної зрілості особистості, рівень якої напряму пов'язаний з адаптаційними можливостями, ефективністю здійснення професійної діяльності, здатністю вибужовувати конструктивні взаємовідносини й іншим. Отже, визначення взаємовідносин емоційної зрілості й ціннісно-смыслової сфери в цифровому середовищі представляє науковий інтерес.

Мета статті. Головною метою роботи є виявлення розбіжностей у показниках ціннісно-смыслової сфери особистості між групами здобувачів вищої освіти технічного закладу вищої освіти (далі – ЗВО) з різним рівнем емоційної зрілості в цифровому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Дослідженню феномену емоційної зрілості присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних психологів. У деяких підходах вона розглядається як частина маніфестації загальної особистісної зрілості (А. Адлер, Б. Ананьєв, А. Елліс, Е. Еріксон, І. Кон, Г. Олпорт, В. Русалов, Н. Уніат, Е. Фромм, О. Штепа й інші), а в деяких – як специфічний феномен (Н. Максимова, В. Меннінгер, Ж. Мюррей та інші).

Найбільш ґрунтовно проблема емоційної зрілості представлена в клієнт-центрованому підході [1]. Спираючись на погляди К. Роджерса, можемо визначити емоційну зрілість особистості як певний рівень розвитку особистості дорослої людини, яка характеризується відкритістю емоційному досвіду, усвідомленням власних почуттів і прийняттям їх, розвиненою емоційною саморегуляцією, здатністю адекватно ситуації та згідно з власними переживаннями проявляти й виражати емоції та почуття. Виходячи з такого визначення, нами було створено теоретичну п'ятикомпонентну модель емоційної зрілості, яка складається з таких компонентів: рефлексії емоцій, емоційної саморегуляції, емпатії, емоційної експресивності, прийняття власних емоцій [2].

Особливостями ціннісно-смыслової сфери студентів займалися такі автори: В. Агєєв, Б. Ананьєв, Д. Леонтєєв, Ф. Василюк, Е. Шпрангер, К. Роджерс, Г. Олпорт, А. Маслоу [1; 3; 4; 5; 6] та інші. Однак за рамками досліджень залишилося вивчення розбіжностей у показниках ціннісно-смыслової сфери особистості між групами здобувачів вищої освіти технічного ЗВО з різним рівнем емоційної зрілості в цифровому середовищі.

Для емпіричного дослідження були використані такі *методики*: методика діагностики емоційної зрілості особистості (далі – МДЕЗО) (О. Кочарян, М. Півень) [7], «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (далі – СЖО) за Д. Леонтєєвим [8], опитувальник «Смыслові базові установки» в адаптації А. Ішкова й Н. Милорадова, опитувальник «Шкала дисфункціональності» Д. Бернса [9], морфологічний тест життєвих цінностей (далі – МТЖЦ) В. Сопова, Л. Карпушиної [10].

Для математико-статистичної обробки даних був застосований U-критерій Манна-Уїтні. Отримані результати дослідження були проаналізовані з допомогою електронно-статистичної програми SPSS 13.0.

Характеристика вибірки. Вибірку склали 108 осіб (50 юнаків і 58 дівчат) віком від 19 до 21 років – здобувачі вищої освіти Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (далі – ХАІ). Для реалізації поставленої мети методом крайніх груп за допомогою методики діагностики емоційної зрілості особистості МДЕЗО (О. Кочарян, М. Півень) із цієї вибірки було створено дві дослідницькі групи. Першу групу склали 30 осіб із високим рівнем емоційної зрілості, другу групу склали 30 осіб із низьким рівнем емоційної зрілості.

Для виявлення розбіжностей у смисложиттєвих орієнтаціях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості був використаний «Тест смисложиттєвих орієнтацій» за Д. Леонтєвим [8].

У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі показники: «цілі» ($U = 1361$; $p < 0,001$), «процес» ($U = 1363,5$; $p < 0,001$), «результат» ($U = 1351,5$; $p < 0,001$), «локус контролю Я» ($U = 1298,5$; $p < 0,001$), «локус контролю Життя» ($U = 1365$; $p < 0,001$).

Отже, для емоційно зрілої особистості більше, ніж для емоційно незрілої, цілі в житті надають їй осмисленості, спрямованості й перспективу на краще майбутнє. Такий показник визначає цілеспрямованість і плани, які не мають реальної опори нині й не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Тобто такі люди мають більше бажання дивитися в майбутнє й бути зацікавленими в його створенні.

Емоційна зріла особистість на відміну від емоційно незрілої більше насолоджується процесом життя, більше має інтерес до життя та загалом переживає його більше емоційно насичено й відчуває, що життя наповнене змістом і власним сенсом.

Для емоційно зрілої особистості більшого значення, ніж для представників іншої групи, має результативність життя (задоволеність самореалізацією), тобто відчуття того, наскільки продуктивно й змістовно прожита його частина. Емоційно зріла особистість більше задоволена своїм минулим і власним вкладом у досягнення.

Представники першої групи більше, ніж досліджувані іншої групи, відчувають відповідальність за своє життя, власний вибір і мають відчуття змоги будувати життя, спираючись на власні цілі й уявлення про сенс життя. Емоційно зріла особистість більше керує власним життям і контролює його.

Далі було визначено розбіжності в базових життєвих цінностях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. Для розв'язання завдання було використано «Морфологічний тест життєвих цінностей» за В. Соповим, Л. Карпушиною [10]. Для математичної обробки було застосовано U -критерій Манна-Уїтні.

Було виявлено, що для здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості більш значущими є такі життєві сфери: «професійне життя» ($U = 241$; $p < 0,002$), «освіта» ($U = 289,5$; $p < 0,017$), «суспільна активність» ($U = 240,5$; $p < 0,002$), «захоплення» ($U = 281$; $p < 0,012$) та «фізична активність» ($U = 254,5$; $p < 0,004$).

Отже, для емоційно зрілої особистості більшого значення набуває професійна діяльність, ніж для емоційно незрілої особистості, тобто такі люди віддають багато часу своїй роботі, вони більше включені в розв'язання виробничих завдань і проблем, мають зацікавленість в їх розв'язанні для отримання досвіду на майбутнє, оскільки такі люди амбіційніші й прагнуть кар'єрного зростання.

Представники першої групи на відміну від досліджуваних другої групи більше спрямовані на підвищення рівня власної освіченості. Для них важливіше отримання нових знань, сам процес і результат навчання, розвиток себе як особистості, прагнення до самоактуалізації та максимального розвитку здібностей.

Для емоційно зрілої особистості, тобто тієї, що володіє власними емоціями, усвідомлює та приймає власні емоції, володіє емпатією, вищу значущість має суспільна активність, тобто включеність у суспільно-політичне життя. Такі люди частіше відгукуються на будь-які зміни, що відбуваються в суспільно-політичному житті, вони мають певні цілі й плани, пов'язані з ним.

Здобувачі вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості надають більше значної уваги власним захопленням і хобі, які для них є важливою та невіддільною складовою частиною життя. Вони більше розуміють, чого хочуть, уміють робити власне життя більше емоційно забарвленим і цікавим за допомогою хобі.

Превалювання в групі емоційно зрілих особистостей показника «Фізична активність» вказує на те, для них фізична культура як елемент загальної культури є необхідною складовою частиною здорової особистості, вони усвідомлюють і втілюють в життя чергування фізичної та інтелектуальної активності.

У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості також превалюють такі базові життєві цінності: «саморозвиток» ($U = 182,5$; $p < 0,001$), «креативність» ($U = 226$; $p < 0,001$), «власний престиж» ($U = 282$; $p < 0,012$), «матеріальне становище» ($U = 162$; $p < 0,001$) та «досягнення» ($U = 234,5$; $p < 0,001$). Отже, в емоційно зрілої особистості на відміну від емоційно незрілої більше вираженими є як духовно-моральні цінності (саморозвиток і креативність), так і прагматичні цінності (престиж, досягнення та матеріальне становище).

Результати за шкалою «саморозвиток» свідчать про більше прагнення осіб із високим рівнем емоційної зрілості до самовдосконалення та повної самореалізації; для них важливішою є об'єктивна інформація стосовно особливостей власного характеру з метою удосконалення їх і зосередження на покращенні своєї особистості.

Для емоційно зрілої особистості важливіша реалізація творчих здібностей. Такі люди менше схильні до стереотипної поведінки, вони прагнуть до урізноманітнення власного життя, стабільність і передбачуваність життя може викликати в них нудьгу. Вони більше за емоційно незрілу особистість є винахідливими, їх увага концентрується більшою мірою на теперішньому й майбутньому на протипагу минулому.

Для емоційно зрілої особистості на відміну від емоційно незрілої має вище значення така цінність, як «власний престиж». Для них важливіше бути лідером, отримувати схвалення та визнання від значущих особистостей; вони мають сильніше прагнення бути кращими як в професійному, так і в особистісних планах.

Превалювання цінності «матеріальне становище» в групі осіб із високим рівнем емоційної зрілості свідчить про те, що в них є прагнення мати роботу, яка гарантовано буде забезпечувати високу заробітну плату й високий рівень матеріального добробуту. Важливо, що для таких людей самооцінка та відчуття власної значущості й самоцінності корелюють із рівнем доходу.

Отриманні результати за шкалою «досягнення» вказують на більше прагнення емоційно зрілої особистості до реалізації певних цілей і досягнення результатів. У них самооцінка напряму пов'язана не тільки з рівнем матеріального становища (як було вказано вище), а й з певними досягненнями, а саме з їх кількістю та значущістю для особистості. Вони ретельніше планують всю роботу й отримують задоволення як від процесу, так і від результату діяльності.

Статистично значущих розбіжностей у показниках «сімейне життя» ($U = 353$; $p < 0,15$), «духовне задоволення» ($U = 337$; $p < 0,093$), «активні соціальні контакти» ($U = 326,5$; $p < 0,067$) та «збереження індивідуальності» ($U = 324,5$; $p < 0,062$) між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості виявлено не було.

Для виявлення розбіжностей у смислових базових установках між групами був використаний опитувальник «Смислові базові установки» за А. Ішковим і Н. Милорадовою [9].

У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі смислові базові установки: «вербальна залежність» ($U = 287$; $p < 0,014$), «відповідальність за інших» ($U = 275,5$; $p < 0,009$), «відповідальність за себе» ($U = 266$; $p < 0,006$).

Отже, спираючись на результати за показником «вербальна залежність», можна сказати, що емоційно зрілі люди більше, ніж представники іншої групи, мають здорове почуття власної гідності, тобто в них більше присутня наявність нормальної реакції

на критику й схвалення. Таким людям критика може бути неприємна, але вона не знижує їхньої самооцінки; стосовно похвали, то вона їм приємна й має значення, але вона не є обов'язковою умовою для самоповаги й підтримання балансу самооцінки.

Для емоційно зрілої особистості, яка приймає та розуміє власні емоції, здатна ними регулювати, здоровим способом виражати й володіє емпатією, є значущим відношення до людей як до рівноправних партнерів – не побоюючись їх незгоди й не контролюючи їх. Будь-які стосунки в такій особистості будуються на взаємності, а не на залежності. Отже, як наслідок, навколишні люди прислухаються до такої особистості, оскільки з її боку немає примусу.

З результатів за показником «відповідальність за себе» видно, що емоційно зріла особистість більше, ніж емоційно незріла, несе особисту відповідальність за все, що відбувається з нею, та інтерпретує значущі події життя як результат власної діяльності. Водночас така особистість більше розуміє, що існують зовнішні чинники, вплинути на які, а іноді навіть і контролювати вони не в змозі. Емоційно зріла особистість більше впевнена в собі, незалежна, терпляча, рішуча й емоційно стабільна.

Статистично значущих розбіжностей у показниках «емоційна залежність» ($U = 430$; $p < 0,76$), «залежність від досягнень» ($U = 419$; $p < 0,636$), «вимогливість до себе» ($U = 444$; $p < 0,927$) та «вимогливість до інших» ($U = 400,5$; $p < 0,459$) між групами виявлено не було.

Висновки. Виявлено розбіжності в смисложитєвих орієнтаціях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі показники, як цілі, процес, результат, локус контролю Я, локус контролю Життя – тобто емоційно зріла особистість є цілеспрямованішою, відповідальною за власний вибір, більше насолоджується процесом життя та відчуває задоволення від самореалізації.

Визначено розбіжності в базових житєвих цінностях між групами здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. У групі досліджуваних із високим рівнем емоційної зрілості превалюють такі цінності й житєві сфери: професійне життя, освіта, суспільна активність, захоплення, фізична активність, саморозвиток, креативність, власний престиж, матеріальне становище, досягнення – в емоційно зрілої особистості на відміну від емоційно незрілої більше виражені як духовно-моральні цінності, так і прагматичні цінності, які відбивають спрямованість на власний розвиток у багатьох сферах життя, прагнення досягти успіху, бути активними й освіченими.

Виявлено розбіжності в смислових базових установах особистості між групами. У групі здобувачів вищої освіти з високим рівнем емоційної зрілості привалюють такі смислові базові установки: вербальна залежність, відповідальність за інших, відповідальність за себе – емоційно зрілі люди більше розуміють, що вони несуть відповідальність за власні вчинки.

Список використаної літератури

1. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва : Издательская группа «Прогресс», 1994. 480 с.
2. Півень М.А. Структура емоційної зрілості особистості. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2014. Вип. 47. С. 156–163.
3. Леонтьев Д.А.. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности. 2-е изд. Москва : Смысл, 2003. 488 с.
4. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 432 с.

5. Олпорт Г. Становление личности. Москва : Смысл, 2002. 462 с.
6. Півень М.А., Свинарченко Ю.В. Структурна організація ціннісно-смиислової сфери особистості студентів технічного ЗВО з різним рівнем емоційної зрілості. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2020. № 5 (81). С. 333–337.
7. Півень М.А. Стандартизація методики діагностики емоційної зрілості особистості. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 32–37.
8. Леонтьев Д.А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). 2-е изд. Москва : Смысл, 2000. 18 с.
9. Милорадова Н.Г. Психология и педагогика : учебник. Москва : Гардарики, 2005. 335 с.
10. Сопов В.Ф., Карпушина Ф.Л. Морфологический тест жизненных ценностей. *Прикладная психология*. 2001. № 4. С. 9–30.

DIFFERENCES IN INDICATORS OF VALUE-MEANING SPHERE OF PERSONALITY BETWEEN GROUPS OF RECIEVERS OF HIGHER EDUCATION IN TECHNICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION WITH DIFFERENT LEVELS OF EMOTIONAL MATURITY IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

Margarita Piven

*National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute",
17, Chkalova str., Kharkiv, Ukraine, 61070
e-mail: m.piven@khai.edu*

Yuliia Svinarenko

*National Aerospace University "Kharkiv Aviation Institute",
17, Chkalova str., Kharkiv, Ukraine, 61070
e-mail: y.svinarenko@khai.edu*

The article covers the analysis of the results of the study of differences in the indicators of the value-meaning sphere of personality between groups of applicants for higher education in technical institutions of higher education with different levels of emotional maturity in the digital environment. A description of the research sample of the study is presented, which was conducted on the basis of the National Aerospace University. N.E. Zhukovsky "KHAI", in which took part 108 applicants of higher education aged 19 to 21 years. It is shown that two research groups were created from this sample – the first group consisted of 30 individuals with a high level of emotional maturity, the second group consisted of 30 individuals with a low level of emotional maturity. The methods that were used for empirical research are presented: the method of diagnosis of emotional maturity of the individual (O.S. Kocharyan, M.A. Piven), "Test of life-sense orientations" by D.O. Leontiev, the questionnaire "Semantic basic attitudes" in the adaptation by A.D. Ishkov and N.G. Myloradova and morphological test of life values by V.F. Sopov, L.V. Carpushyna. Differences in life orientations between groups of higher education seekers with different levels of emotional maturity have been revealed. In the group of applicants for higher education with a high level of emotional maturity, such indicators as: goals, process, result, locus of control Themselves, locus of control of Life prevail. Differences in basic life values have been established between groups of higher education seekers with different levels of emotional maturity. The group of subjects with a high level of emotional maturity following values and spheres of life prevail: professional life, education, social activity, hobby, physical activity, self-development, creativity, own prestige, material position, achievements. Differences in basic meaning attitudes of the personality between groups are established. In the group of applicants for higher education with a high level of emotional maturity, such basic meaning attitudes as: verbal dependence, responsibility for others, responsibility for oneself are prevalent.

Key words: emotional maturity, personality, value-meaning sphere, differences.